

Debatt

debatt@klassekampen.no

PENGEPOLITIKK

Pengetrykking, nullrente og dyrtid

Lurer du på hvorfor den norske krona stadig svekkes? At den euroen som for få år siden kostet åtte kroner, nå koster en halv gang mer. At amerikanske dollar har doblet seg i verdi på ti år. At sjøl grensehandelen trues av sterkere svensk krona. At russiske rubler, til tross for krigen i Ukraina, er omtrent på samme kursnivå som for fem år siden. Mens Norge, rik på etterspurte energi-råvarer, har ei krone som bare faller og faller.

Økonomer klør seg i hodet. Politikerne toer sine hender, men fraskriver seg ansvar. Riktignok har de satt opp visse målsetninger for Norges Bank sin pengepolitikk, men disse synes mest som papirbestemmelse. Eksempelvis endte inflasjonen i fjor på nærmere sju prosent, ikke på målsettingens to. Målet om full sysselsetting er visstnok blitt så overopplyst at vi mangler arbeidskraft og må ty til enda mer arbeidskraftimport. Dermed blir vår sjølberging ytterligere svekket. Nå innrømmer sentralbank-sjef Ida Wolden Bache å ha «bommet».

Hvorfor «bommet» hun?

1. Pengetrykking. Under koronapandemien, da den økonomiske aktiviteten lå nede og nordmenn flest sparte penger, trykket Norges Bank opp flere penger. I løpet av et par år økte pengemengden med 30 prosent. Med stadig flere kroner, ble kroneverdien utvannet. Samtidig nærmet rentene seg null. Større pengebeholdning og lave renter gjorde at kronene ble lettere tilgjengelig. Etter koronapandemien ble etterspørselen etter varer og tjenester større enn tilbudet. Prisene steg. Inflasjonen ble mangedoblet.

2. Rekordsalg av norske kroner. I tidligere år, for å forhindre kronesvekkelse, kjøpte Norges Bank kroner for å styrke kroneverdien. Nå gjør den akkurat omvendt: Den selger norske kroner – og kroneverdien svekkes. I inneværende måned selger Norges Bank 1,4 milliarder kroner pr. dag. For et halvt år siden solgte banken for hele 4,3 milliarder pr. dag.

Det sies at massesalget skyldes de høye olje- og gassinntektene med dertil større tvungne overføringer til Oljefondets utenlandsinvesteringer. Men hvorfor kjøpe dollar og euro når vår olje og gass betales med dollar og euro? Blir Oljefondet, som skulle være til folks velsignelse, snarere til folks forbannelse? Det høres med til historien at sentralbanksjefen i sin tradisjonelle årstale til den norske «eliten», ikke med et

ord nevnte kronosalget som årsak til økte priser. I stedet var det – ikke uventet – Putin som fikk skylda.

Norges Bank har medisinen for å styrke krona: Rentene skal opp. Da vil utenlandske investorer bli tiltrukket av høye renter og kjøpe våre kroner. Problemet er imidlertid at våre handelspartnere også setter opp renta. Dermed blir resultatet høyst usikkert.

Det eneste sikre er at den gradvise renteoppgangen som vi nå er vitne til, får store følger for husholdninger og næringsliv. En tre prosent økning av et boliglån på fire millioner, vil gi 10.000 kroner mer i økte månedlige renteutgifter. Under koronapandemien lurte lave renter mange inn i lånemarkedet.

Disse møter nå riset bak speilet.

Norge har en liten og sårbar valuta, og vi kan lettere være utsatt for spekulasjoner, hører vi. Jeg mistenker at de som hevder sånt, ønsker å bytte ut norske kroner med euro, eller en vekselkurs som følger eurokursen, jamfør danskenes kroner.

Hensikt: Svekke nasjonal styring med valutapolitikken og åpne enda flere sluser mellom Norge og EU. Vi hører også at Norge er for dyrt og at vår konkurransekraft er for dårlig. Norske arbeidfolk tjener for godt. Svakere norsk valuta vil bidra til å jevne ut forskjellene, om vi skal tro Dagens Næringsliv.

Og kanskje er det så enkelt: Kronesvekkelsen er både et ledd i å knytte oss nærmere EU, og til å «harmonisere» nord-

menns lønnsnivå med resten av Europa? Hva er da vitnen med for eksempel lønnsforhandlinger når sentralbanken står fritt til å vanne ut resultatet?

Kunne dette med dagens rekordhøye inflasjon vært unngått? Hva om Norges

Bank ikke hadde trykket flere penger, ikke solgt norske kroner, og ikke satt renta kunstig lav?

Norges Bank må avlyse videre renteøkninger og slutte med det massive kronosalget. Så må banken underlegges mer direkte politisk styring. Økonomiske eksperter trumfer sjelden sunt folkevett. I stedet har de evnen til å forsvare valg gjennom kompliserte forklaringer. Sånn unngås innsyn, opplyst offentlig debatt, granskning og – kanskje – avskjed på grått papir.

Jan Christensen
Drammen
jcjakri@yahoo.no

KLESPRODUKSJON

Monner EU-forbudet?

■ EU vil forby å destruere ubrukte og returnerte klær. Forbudet møtes med stor begeistring, blant annet av Framtiden i våre hendes Anja Bakken Riise, som sier til NRK at «Det er et veldig viktig grep for å regulere en bransje som har fått herje fritt altfor lenge».

Å få ned produksjonen av klær er det som må til for å få ned miljøbelastningene, men vi har vanskelig for å se at dette forbudet endrer nettopp dette.

Overproduksjonen er en del av en forretningsmodell der store volumer og raske endringer er en hovedingrediens. Destruksjon er bare en av mange måter for industrien å kvitte seg med overproduksjonen på. Den viktigste måten er å selge dem billig.

Om dette ikke monner, så står handelen med brukte klær til tjeneste. De usolgte og returnerte klærne doneres, selges som «brukte», og inngår i en global handel, som i takt med økte volumer mer og mer blir ren avfallseksport og en grotesk fortssettelse av et imperialistisk system med katastrofale konsekvenser. I tillegg markedsføres dette som «å ta ansvar».

Det er fint med regulering og særlig forbud, men hvordan skal det få ned overproduksjonen? Det samme spørsmålet har vi stilt til mange av de regule-

ringene som EU nå jobber med, inkludert utvidet produsentansvar og øko-designdirektivet. Det er i sammenheng med det siste at forbudet mot destruksjon inngår, og det jobbes på spreng med å få dette implementert.

Det enkleste er selvsagt det beste – begrensninger på mengden som importeres – men fordi vi forventer lite politisk velvilje til et slik forslag, har vi utviklet en variant av produsentansvar rettet nettopp mot minimering av overproduksjon. Å forby destruksjon vil kun bety at mer av klærne må selges på «salg» eller som brukte. Ville det ikke være bedre å la bedriftene betale en høy avgift for å avhende klærne?

Forbud mot destruksjon av usolgte og returnerte varer er egnet for å få oppmerksomhet og skape god stemning blant miljøengasjerte. Det er i og for seg fint. Men har noen tenkt på hvem som skal bruke de klærne ingen vil ha? Og hvordan er det at et slik forbud gjør det vanskeligere å fortsette med overproduksjonen, hvis det ikke medfører reell straff for produsentene?

Ingun Grimstad Klepp

Professor i klær og bærekraft ved Forbruksforskningssinstituttet SIFO ved OsloMet

Tone Skårdal Tobiasson

Redaktør og journalist
tone.tobiasson@gmail.com

KLIMA

Klimakamp i Sveits

■ Sveitsiske besteforeldre har i likhet med norske (Besteforeldrenes klimaaksjon) organisert seg i kampen for etterslekta. En del av kampen dreier seg akkurat nå om klimalovgivning i Sveits som skal voteres over 18. juni. Klimaskepsis finnes også der. Det er dem som ikke ønsker klimaloven i Sveits. De støttes økonomisk av milliardærer i Sveits.

Om norske flyktningemilliardærer støtter fornekterne, vet jeg ikke. En gjennomsnittsmilliardær representerer klimagassutslipp mer enn 10 ganger gjennomsnittet.

De norske milliardærene som samles i Sveits bidrar nok, de også. Deres klimafotavtrykk er hinsides andre sveitsere og nordmenn, blant annet når de skal til Norge for å feire 17. mai på Grand hotel.

Men det finnes håp for klimaskadelige milliardærer. De kan støtte sveitsiske besteforeldre (Grand Parents pour le Climat) som kjemper for klimaloven og mot klimafornektene. Da får de noe å fortelle barnebarna.

Finn Bjørnar Lund

Medlem i Besteforeldrenes klimaaksjon
finnbjornar@gmail.com